

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-117-6-40>

**ЗООМОРФНА ПЛАСТИКА ТА ХУДОЖНІ
ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ МАНЕРИ НАРОДНИХ МАЙСТРІВ
КИЇВСЬКОЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ
ХУДОЖНЬОЇ КЕРАМІКИ**

Скоромна А. К.

*аспірантка кафедри теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна*

У другій половині ХХ ст. розвиток технологій гончарного виробництва відкрив українським народним майстрам спектр широких можливостей та дозволив вийти на новий історичний етап. У мистецьких задумах майстрів знайшли вияв сучасні теми, еволюціонували образи, зміст та форми творів. Їхні вироби засновано на засадах переосмислення традицій різних історичних художніх стилів з певною «архаїчністю», «іграшковою-театралізацією», «етнографічністю». Однією з популярних тем, до якої звертались народні таланти є зооморфна пластика.

Своєрідний та індивідуальний підхід до цього жанру скульптурної керамопластики мали народні гончарі О. Железняк, Ф. Олексієнко, С. Кацімон, Я. Падалка, які входили до складу Експериментальної майстерні художньої кераміки (1944–1985). Колектив з професійних художників та народних майстрів сформувала керівниця майстерні, художник-технолог Ніна Федорова (1907–1993). Упродовж всіх років існування закладу, вона займалась розробкою та удосконаленням глянцевого й матового полив'яного та емалевого покриття. Це дало змогу значно розширити колірну поліфонію виробів. Всі твори гончарів оздоблювали виключно її авторськими поливами. Серед них і відома червона полива відновного вогню на основі поєднання міді, створена за участі художниці Г. Шарай та народного майстра О. Железняка. Рецепт виготовлення червоної поливи апробований та впроваджений у практику на Васильківському майоліковому заводі у 1957 р. [1, Арк. 6; 2, Арк. 5]. Дана технологія відроджена з рецептури давньокитайської поливи, яка мала назву «бичача кров», на основі поєднання міді та срібла. Основною сировиною слугував склад фрити розроблений О. Череповою. У 1960 р. пропозицію Н. Федорової опублікували у «Переліку описів винаходів, раціоналізаторських пропозицій

і передового досвіду». Практична цінність пропозиції – це розширення палітри майолікових покриттів, для облицювальних елементів малих архітектурних форм й декоративної керамопластики, якими оформлювались житлові та громадські інтер'єри [2, Арк. 21 зв.].

У фондів колекціях та експозиціях Національного музею українського народного декоративного мистецтва (м. Київ, далі – НМУНДМ), Національного музею народної архітектури та побуту України (м. Київ, далі – НМНАПУ), Національного центру народної культури «Музею Івана Гончара» (м. Київ, далі – НЦНК «МІГ»), Шевченківського національного заповідника (м. Канів, далі – ШНЗ) та Державного музею іграшки (м. Київ, далі – ДМІ), Літературно-меморіального музею-квартири П. Г. Тичини (м. Київ, далі – ЛМ МК «Тичини») зберігається кераміка умільців.

Першим розпочав роботу в майстерні Омелян Железняк (1909 – 1963). У своїй творчості він приділяв увагу різноманітним іграшкам-свищикам. Його твори абсолютно різні за побудовою та орнаментальним рішенням. Серед них, зокрема: «Кінь героїчний» (ДМІ, інв. Н – 143, 1954), «Козел» (ДМІ, інв. Н – 144, 1953–1954), «Баранчик» (ШНЗ, інв. $\frac{M - 620}{3901}$), «Цап» (НЦНК «МІГ», інв.

$\frac{KH - 2438}{KS - 262}$, 1960), «Олень» (НЦНК «МІГ», інв. $\frac{KH - 2430}{KS - 567}$, 1960-ті).

Привертає увагу декорування куманця-гличика (ЛМ МК «Тичини», інв. 232, 1958). Фігурний посуд виконано у вигляді фантастичного птаха вишневого кольору. Посудину на тулубі та ручці декоровано округлим рельєфом, що нагадує ювелірне панцирне плетіння. Такий прийом автор застосовував у своїх творах, це – характерний авторський почерк. Художньою особливістю його робіт є стримана динаміка, захоплення «іграшково-театралізованим стилем» та «архетипічними» тенденціями з гострим осмисленням сучасних явищ.

Звертаючись до народного мистецтва самобутній гончар-чарівник Федір Олексієнко (1898 – 1982) намагався осучаснити твори, перевтілити образи шляхом сміливих творчих задумів, які запозичував у навколишнього природного середовища. Наприклад, у фондів колекції ШНЗ зберігаються твори, з певною «етнографічністю». Це граційні розписні «Олені» (інв. $\frac{M - 52}{403}$, 1964; інв. $\frac{M - 50}{401}$, 1966),

«Козел» (інв. $\frac{M - 51}{402}$, 1966), а також у колекції НМУНДМ скульптура

«Мавпа, яка грає на гусях» (інв. К – 9551, 1969). Надихався гончар і

давньоєгипетським мистецтвом, наприклад «архаїчні» розписні фігурки «Левів» з гривами, що нагадують розправлене віяло (НМУНДМ, інв. К – 9451, 1966; ДМІ, інв. Н – 274, 1973). Захоплюють тендітні скульптурки «Лев-спостерігач» (НМНАПУ, інв. КС – 920, 1967) та «Лев-незнайка» (НМНАПУ, інв. КС – 921). Вірогідно, певний проміжок часу гончар захоплювався єгипетським мистецтвом, адже у фондovій колекції НМНАПУ є й інші оригінальні вироби: «Лісові сторожі» (інв. КС – 886; КС – 887; КС – 888) та «Ваза Кролик» (інв. КС – 946) з авторським підписом на кераміці «Сосуд для воды фантазия 1970 г.». Дискурсивне мислення, індивідуалізація образів, смілива імпровізація, тонка іронія, використання декоративної колористичної поліфонії вплинули на творчість Ф. Олексієнка та стали головними ознаками його творів.

Привертають увагу зооморфні твори Степана Кацімона (1907–1979). Серед них – різноманітні іграшки «Тур плямистий» (НМУНДМ, інв. К – 9672, 1971–1972), «Бики» (ДМІ, інв. Н – 365, 1973; ДМІ, інв. 3384, 1974), «Корова» (ДМІ, інв. Н – 355), «Конячка» (ДМІ, інв. 3074, 1973), «Баран» (ДМІ, інв. 3385, 1974). В Опішнянському стилі, який не властивий творчості майстра створено дві статичні скульптурні фігурки «Левів» (ДМІ, інв. 3080 (272 – 273)). Зооморфна пластика умільця властива «театралізованому декоративному стилю» з врахуванням всіх алгоритмів побудови малої керамопластики. Автор обмежувався схематичною, умовною побудовою фігур, різновекторністю тем та імпровізаційною колористикою. Всі ці риси стали універсальним виміром гончара.

Керамопластику Якова Падалки (1926–2000) відзначено оригінальністю та високохудожнім виконанням. Гончар вдало поєднував традиційне й нове в ліпній кераміці, звертався до двох форм співдружності народного та професійного мистецтва. В арсеналі творчості гончара бачимо монументальні твори, які відзначено масивними тулубами та фактурним декором. Серед них виділимо дві посудини-баранці «Фантастичні звірі» (НМУНДМ, інв. К – 9703; інв. К – 9701, 1970), а також інші твори: стилізовані різнобарвні «Коники» (ШНЗ, інв. $\frac{M-413}{2090}$, 1972; ДМІ, інв. Н – 401) та статичну фігурку «Бик» (ШНЗ, інв. $\frac{M-480}{2449}$, 1972). Творчість майстра – це новаторське переосмислення народної скульптурної керамічної граматики, з сучасною інтерпретацією та трактуванням українського народного декоративного мистецтва.

О. Железняк, Ф. Олексієнко, С. Кацімон, Я. Падалка – українські народні гончарі, витвори яких наділено стильовою суголосною специфікою художньої мови. Керамічна зооморфна скульптура колективу Експериментальної майстерні завдяки новаторським підходам Н. Федорової отримала нове, сучасне звучання та увійшла в історію міста Києва та Національного заповідника «Софії Київської».

Література:

1. Документи /накази, витяги з наказів, виписки з протоколу, постанова, резолюції/ службової діяльності Федорової Н. І. *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 55. Арк. 1–15.
2. Матеріали про раціоналізаторську пропозицію Федорової Н. І. «Глазурь красного цвета на основе соединений меди» / посвідчення, заява, рецензії, листування з організаціями, що стоять вище, протокол наради комісії БРВЗ НДІ АБ і А УРСР/. *ЦДАМЛМ України* (Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України). Ф. 1113. Оп. 1. Од. зб. 59. Арк. 1–29.